

Malwina Szczepkowska

Uniwersytet Szczeciński

WYBRANE EKONOMICZNO-SPOŁECZNE EFEKTY PRYWATYZACJI PRZEDSIĘBIORSTW POPRAZ LEASING PRACOWNICZY

1. Wstęp

Trwający od 1990 r. proces przekształceń własnościowych stanowi jedno z podstawowych narzędzi transformacji systemowej w Polsce. Głównym celem tego procesu jest wzrost efektywności funkcjonowania podmiotów gospodarczych, a co za tym idzie, gospodarki jako całości. Realizacja tego procesu dokonuje się poprzez transfer praw własności z sektora publicznego do prywatnego w drodze prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (por. [Żuk 2001; Mróz 1999, s. 33-35])¹.

Drogą prywatyzacji starano się spełnić różne społeczne oczekiwania w stosunku do przemian własnościowych, wśród których jednym z ważniejszych było zachowanie ekwiwalentności i wykreowanie nowego prywatnego właściciela sprawującego efektywną kontrolę nad przedsiębiorstwem. Rezultatem tego podejścia była wielowariantowość metod w ramach polskiej prywatyzacji, wśród których we wszystkich wariantach ustawowo przewidziano możliwość uczestnictwa pracowników we własności przekształconych przedsiębiorstw.

Wśród wielu form uczestnictwa pracowników we własności sprywatyzowanych przedsiębiorstw² najistotniejsze są spółki pracownicze odpłatnie użytkujące mienie Skarbu Państwa (zwane leasingiem pracowniczym). Ich znaczenie wynika ze zdecy-

¹ Dążenie do podniesienia efektywności funkcjonowania przedsiębiorstw wynika z przekonania, że zadania realizowane przez organizacje prywatne są wykonywane efektywniej, taniej i bardziej satysfakcjonująco dla klienta niż realizowane przez sektor publiczny (por. [Veljanowski, Bentley 1988, s. 3]).

² Formy akcjonariatu pracowniczego w Polsce:

- pracownicza własność akcji przedsiębiorstw prywatyzowanych ścieżką kapitałową,
- pracownicza własność przedsiębiorstw prywatyzowanych poprzez sprzedaż w ramach ścieżki bezpośredniej,

dowanej przewagi liczby tych spółek nad liczbą innych form akcjonariatu pracowniczego, a nawet nad liczbą innych wariantów prywatyzacji. Prywatyzacja poprzez leasing pracowniczy, zgodnie z pierwotnym założeniem ustawodawcy, miała mieć charakter marginalny, stanowiący jedynie uzupełnienie innych technik prywatyzacyjnych. Praktyka polska pokazała jednak, że spółki pracownicze zyskały ogromną popularność i były najczęściej powstającymi podmiotami przekształceń przedsiębiorstwa państwowego.

W ciągu dziesięciu lat transformacji w Polsce metodą leasingu pracowniczego sprywatyzowano 45% wszystkich przekształconych przedsiębiorstw państwowych, co stanowiło 65% procesów prywatyzacyjnych w ramach ścieżki bezpośredniej.

Znaczenie spółek pracowniczych w polskiej prywatyzacji wynika również z faktu, że w tych podmiotach własność pracownicza ma znacznie bardziej aktywny i trwały charakter niż w spółkach powstałych w wyniku zastosowania ścieżki kapitałowej. Popularność stosowania leasingu pracowniczego przypisuje się chęci uniknięcia przejęcia przedsiębiorstw przez inwestora zewnętrznego; również w sytuacjach zagrożenia upadłością utworzenie spółki pracowniczej było rozwiązaniem, które dawało szansę utrzymania podmiotu i zarazem miejsc pracy. W obu przypadkach łączyły się motywacje menedżerów, którzy zmierzali do utrzymania kontroli nad spółką, z motywacjami pracowników pragnących zachowania miejsc pracy.

Po dziesięciu latach od rozpoczęcia procesów prywatyzacyjnych w Polsce można zauważyć istotne zmiany w funkcjonowaniu spółek pracowniczych. Jednym z ważniejszych jest proces transformacji własnościowej dokonujący się w tych podmiotach. Obecnie istniejące spółki coraz częściej nazywane są quasi-spółkami pracowniczymi, ze względu na większościowy udział menedżerów, inwestorów zewnętrznych czy pracowników, a nie własność rozproszoną wśród pracowników, jak miało to miejsce na początku przekształcenia. Struktura własnościowa kapitału, jej zmiany oraz będący tego konsekwencją określony układ władzy w spółkach pracowniczych stanowi istotny i interesujący element ich analizy, zwłaszcza w kontekście pierwotnych założeń ustawodawcy. Duże znaczenie leasingu pracowniczego dla dynamiki przekształceń własnościowych i, co się z tym wiąże, ich znaczący wpływ na ekonomiczne efekty polskiej prywatyzacji także wskazują na celowość przeanalizowania spółek pracowniczych na tle transformacji polskiej gospodarki.

2. Przebieg prywatyzacji spółek pracowniczych w Polsce

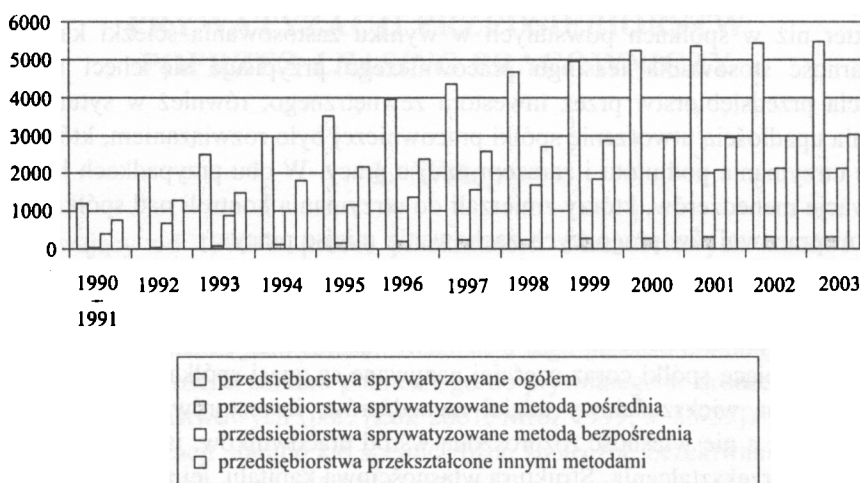
W okresie od 1 sierpnia 1990 r. do połowy 2003 r. procesami prywatyzacyjnymi objęto 5488 przedsiębiorstw państwowych, co stanowi blisko 65% podmiotów

-
- spółki pracownicze powstałe z wniesienia przedsiębiorstwa państwowego do spółki w ramach prywatyzacji bezpośredniej,
 - spółki pracownicze korzystające odpłatnie z mienia Skarbu Państwa, powstałe w wyniku zastosowania bezpośredniej ścieżki prywatyzacyjnej.

istniejących w gospodarce polskiej w 1990 roku. Najwięcej podmiotów, bo 2143 przedsiębiorstwa, poddano prywatyzacji bezpośredniej, co stanowi blisko 39% ogółu przekształcanych przedsiębiorstw.

Kolejna duża grupa przedsiębiorstw, w liczbie 1811, została zlikwidowana z powodu złej kondycji finansowej w trybie art. 19 Ustawy o przedsiębiorstwie państwowym [Ustawa... 1991] (tj. 33% ogółu przekształcanych przedsiębiorstw). Pozostała grupa 1534 podmiotów została skomercjalizowana, a jedynie 340 spośród nich poddano prywatyzacji pośredniej (stanowi to ponad 2% zrealizowanych procesów prywatyzacyjnych).

Charakterystykę całego procesu prywatyzacji w latach 1990-2003 (I poł.) w Polsce przedstawiono na schemacie (rys. 1).

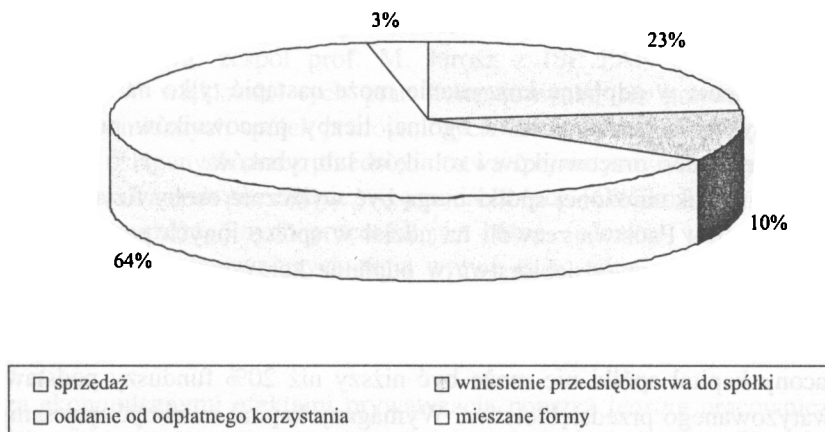

Rys. 1. Przedsiębiorstwa państwowe objęte procesem przekształceń własnościowych w latach 1990 – I poł. 2003 (liczba procesów prywatyzacyjnych przedstawiona narastająco)
Źródło: opracowanie własne na podstawie [Dynamika... 2003, s. 11].

Największe tempo przekształceń własnościowych miało miejsce w pierwszych latach transformacji własnościowej w Polsce. Spadek dynamiki nastąpił w 1996 r., a już od 1998 r. nastąpiło wyraźne spowolnienie przekształceń własnościowych przedsiębiorstw państwowych. Przyczyny takiego stanu rzeczy są wielorakie, nie tylko pogorszył się klimat społeczny wokół prywatyzacji, ale i wpływały nań obiektywne czynniki związane z podjęciem prywatyzacji przedsiębiorstw o gorszej kondycji ekonomiczno-finansowej.

Zgodnie z Ustawą o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych [Ustawa... 1996], prywatyzacja bezpośrednia polega na przekazaniu wszystkich składników materialnych i niematerialnych majątku przedsiębiorstwa nowemu właścicielowi poprzez sprzedaż, wniesienie do spółki lub oddanie do odpłatnego korzystania. Do połowy 2003 r. zaakceptowano 2143 wnioski o prywatyzację bezpośrednią,

z czego do sprzedaży przekazano 500 przedsiębiorstw, wniesiono do spółki 223 przedsiębiorstwa, a 1353 oddano do odpłatnego korzystania, pozostało prawie 6% przedsiębiorstw, których majątku nie przekazano. Udział poszczególnych ścieżek w prywatyzacji bezpośredniej prezentuje schemat na rys. 2.

Rys. 2. Struktura przedsiębiorstw sprywatyzowanych metodą bezpośrednią według ścieżki przekształcenia
Źródło: obliczenia własne na podstawie [Dynamika... 2003, Warszawa, s. 49-56].

Oddanie przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania stanowi szczególny tryb prywatyzacji bezpośredniej. Łączy on w sobie pewne cechy sprzedaży przedsiębiorstwa oraz wniesienie przedsiębiorstwa do spółki z silnie eksponowaną rolą akcjonariatu pracowniczego, co w efekcie nadaje takiej spółce specyficzne cechy prawne. Owa specyfika wyraża się m.in. w szczególnych przesłankach, jakie musi spełnić spółka utworzona dla przejęcia przedsiębiorstwa. Kolejna dotyczy charakteru umowy, na podstawie której następuje rozporządzenie przedsiębiorstwem, oraz szczególnego trybu zawarcia i rozwiązania tej umowy, a także zróżnicowanych skutków, jakie ta umowa może przynieść (por. [Grabowski. s. 167-168; Prywatyzacja... 1997, s. 10]).

Oddanie majątku przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania jest powszechnie definiowane jako *leasing*³, natomiast w ujęciu biznesowym jest to tzw. prywatyzacja lewarowana (ang. *leverage buy-out*). Oznacza to, że spółka prywatna krajowych osób fizycznych podpisuje ze Skarbem Państwa, reprezentowanym przez organ założycielski, umowę o odpłatne korzystanie⁴.

³ *Leasing* to szczególna forma finansowania inwestycji, umożliwiająca inwestorowi dostęp do dóbr inwestycyjnych bez konieczności ich zakupu. Oznacza upoważnienie, udzielone podmiotowi gospodarczemu przez właściciela składników majątkowych, do użytkowania tych składników w ustalonym okresie w zamian za uzgodnione płatności. Leasingobiorca, czyli osoba/firma wynajmująca rzeczowe składniki majątkowe, jest ich użytkownikiem bez przejęcia praw własności, zachowanych przez leasingodawcę. Niekiedy przy operacjach leasingowych występuje partner finansujący działalność leasingodawcy jako pożyczkodawca.

⁴ Szczegółowe zasady ustalenia i egzekwowania opłat związanych z leasingiem przedsiębiorstwa, sposoby zabezpieczania niespłaconej części należności oraz warunki jej oprocentowania reguluje rozporządzenie Rady Ministrów z 1997 roku [Rozporządzenie... 1997] (por. [Prywatyzacja pośrednia... 1997, s. 10]).

Zastosowanie formuły prywatyzacyjnej opartej na leasingu pracowniczym wymaga spełnienia szeregu przesłanek, do których należą⁵:

- Z wnioskiem o oddanie przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania musi wystąpić rada pracownicza po zasięgnięciu opinii ogólnego zebrania pracowników (delegatów). Inicjatywa prywatyzacyjna została tym samym zastrzeżona wyłącznie dla pracowników.
- Oddanie mienia w odpłatne korzystanie może nastąpić tylko na rzecz spółki, do której przystąpiła ponad połowa ogólnej liczby pracowników przedsiębiorstwa państwowego albo pracowników i rolników lub rybaków.
- Wspólnikami tak założonej spółki mogą być wyłącznie osoby fizyczne, chyba że minister Skarbu Państwa zezwoli na udział w spółce innych podmiotów. Strony umowy o oddanie przedsiębiorstwa w odpłatne korzystanie także mogą zastrzec w umowie, że po upływie 2 lat od zawarcia umowy akcje spółki w podwyższonym kapitale mogą objąć osoby prawne.
- Opłacony kapitał spółki nie może być niższy niż 20% funduszy podstawowych prywatyzowanego przedsiębiorstwa. Wymagany kapitał musi być tym samym nie tylko opłacony, ale i w całości zgromadzony.
- Co najmniej 20% kapitału spółki winno być objęte przez osoby nie zatrudnione w prywatyzowanym przedsiębiorstwie państwowym.

Ostatni warunek, odnoszący się do tzw. inwestorów zewnętrznych, miał na celu umożliwienie dopływu odpowiedniego kapitału przeznaczzonego na rozwój i inwestycje w nowo powstałym podmiocie gospodarczym. Ważnym zastrzeżeniem jest również zgromadzenie przez spółkę przejmującą majątku w wysokości 20% kapitału przedsiębiorstwa oddanego w odpłatne korzystanie. Zapewniało to spółce pracowniczej możliwość realizacji rat za użytkowanie mienia⁶ oraz finansowanie opłat dodatkowych⁷.

Po spełnieniu opisanych ustawowych warunków władze spółki pracowniczej podpisują umowę, na mocy której przedstawiciele Skarbu Państwa udostępniają mienie do odpłatnego korzystania na okres nie przekraczający 10 lat. Po upływie tego okresu i spełnieniu pozostałych warunków umowy następuje przeniesienie na przejmującego prawa własności do przedsiębiorstwa.

⁵ Artykuł 51 ust. 1 *Ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych* (por. [Gawlik 2001]).

⁶ Raty za użytkowanie mienia to iloraz wartości przedsiębiorstwa i liczby kwartałów, na jaką zawarto umowę.

⁷ Opłaty dodatkowe są naliczane od wartości netto przedmiotu umowy pomniejszonej o spłacone raty kapitałowe. Są obliczane przy zastosowaniu połowy stopy kredytu refinansowego. W pierwszych czterech kwartałach obowiązywania umowy opłaty dodatkowe mogą być wpłacane w 1/3 swej wysokości, w kolejnych okresach w wysokości połowy opłaty dodatkowej.

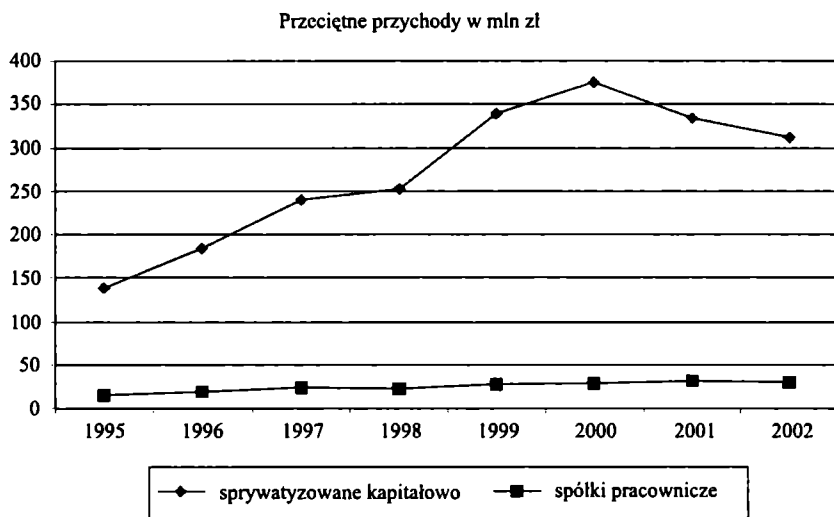
3. Wybrane efekty przekształceń przedsiębiorstw państwowych w spółki pracownicze

Badania nad przebiegiem i efektywnością leasingu pracowniczego są prowadzone właściwie od początku transformacji własnościowej (przez GUS, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, zespół prof. M. Jarosz z ISP PAN czy Unię Własności Pracowniczej). W większości tych prac koncentrowano się przede wszystkim na wynikach ekonomicznych spółek pracowniczych. Badania te potwierdzały, że wyniki te są lepsze od osiągniętych przez przedsiębiorstwa sprywatyzowane innymi metodami, a także od uzyskiwanych przeciętnie w gospodarce (por. [Gilejko 1997; *Dziesięć lat...* 2000]). Ocena poszczególnych procesów jest różna, jednakże wskazuje się, że na efektywność spółek pracowniczych mają wpływ m.in. takie czynniki, jak wielkość przedsiębiorstw, branża gospodarki, struktura własności czy czas prowadzenia przekształcenia (więcej zob. [Dąbrowski, Szomburg, Kamieński 1995; Szomburg 1996, s. 1-2]).

Poza ekonomicznymi efektami prywatyzacja poprzez *leasing* pracowniczy przynosi także efekty społeczne, znacznie trudniejsze do badania i oceny. Dotychczasowe obserwacje wskazują, że spółki pracownicze powstawały za zgodą, a nawet z aktywnym udziałem pracowników. W trakcie ich funkcjonowania zmieniał się stosunek pracowników do przedsiębiorstwa, a także struktura zatrudnienia i własności kapitału. Zmiany w strukturze własności, z reguły kumulowanie się własności kapitału, doprowadziły do przekształcenia w quasi-spółki pracownicze. Większościowy udział mają w nich pracownicy, menedżerowie lub inwestorzy zewnętrzni, własność nie jest już rozproszona wśród pracowników, jak to było na początku przekształcania przedsiębiorstwa. Taki efekt zmiany własności może determinować osiąganie pozytywnych wyników ekonomicznych przez spółki pracownicze, gdyż również forma własności implikuje efektywność danego podmiotu (szerzej zob. [*Prywatyzacja. Szanse...* 1996; *Employee-owned* 1994; *Blaski i cienie...* 1995; *Management...* 1995; *Spółki...* 1996; *Kapitał zagraniczny...* 1996; *Zagraniczni właściciele...* 1997; *Prywatyzacja bezpośrednia...* 1998; *Foreign Owners...* 1999; *Dziesięć lat...* 2000; *Manowce...* 2001]).

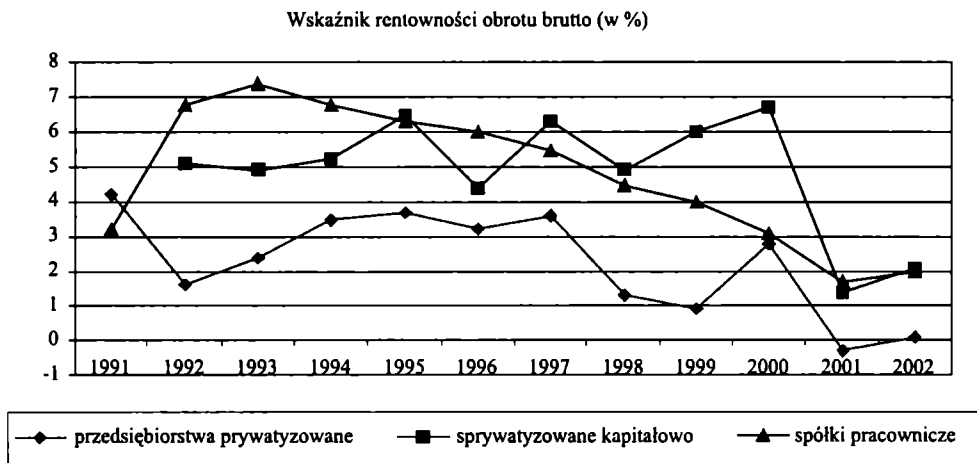
Sytuację ekonomiczną spółek pracowniczych w porównaniu z innymi przedsiębiorstwami sprywatyzowanymi scharakteryzowano z wykorzystaniem analizy wybranych relacji ekonomicznych. Wyniki zaprezentowano na rys. 3-5.

Spółki pracownicze są niewielkimi przedsiębiorstwami, zatem od początku procesów transformacyjnych ich przeciętne przychody były znacznie mniejsze od pozostałych grup przedsiębiorstw, a od 1999 r., po kilku latach wolniejszego rozwoju, ponaddziesięciokrotnie mniejsze. Należy zauważyć, że w podmiotach sprywatyzowanych kapitałowo przeciętne przychody stale rosną, ich niewielkie zahamowanie nastąpiło dopiero w 2001 roku. Natomiast w spółkach pracowniczych badany parametr stale utrzymuje się na zbliżonym poziomie, wzrost jest niewielki. Dynamika

Rys. 3. Przeciętne przychody w spółkach pracowniczych na tle przedsiębiorstw sprywatyzowanych ogółem (w mln zł)

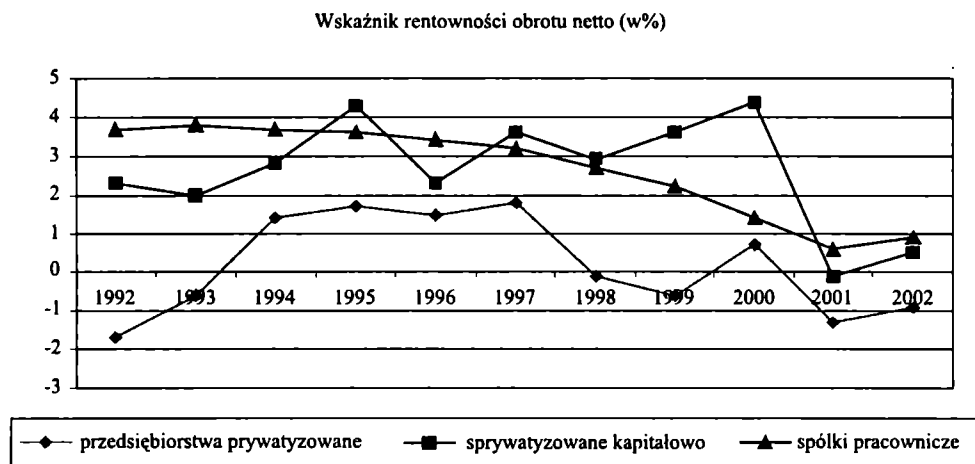
Źródło: [Rocznik Statystyczny 1997; 1998, s. 536-539; 1999, s. 508; 2000, s. 560; Prywatyzacja... 2001, 2002, s. 42-47; Prywatyzacja... 2003, s. 50-53].

Rys. 4. Wskaźnik poziomu rentowności obrotu brutto w spółkach pracowniczych na tle przedsiębiorstw sprywatyzowanych ogółem oraz przedsiębiorstw sprywatyzowanych ścieżką pośrednią (w %)

Źródło: [Rocznik Statystyczny 1998, s. 536-539; 1999, s. 508; 2000, s. 560; Prywatyzacja przedsiębiorstw... 2001, 2002, s. 42-47; Prywatyzacja przedsiębiorstw... 2002, 2003, s. 50-53].

przychodów w dłuższej perspektywie określa efekt działań restrukturyzacyjnych, gdyż pokazuje tempo wzrostu udziału badanych podmiotów w rynku (por. [Przedsiębiorstwo sprywatyzowane... 2002, s. 67-71]).

Rys. 5. Wskaźnik poziomu rentowności obrotu netto w spółkach pracowniczych na tle przedsiębiorstw sprywatyzowanych ogółem oraz przedsiębiorstw sprywatyzowanych ścieżką pośrednią (w %)
 Źródło: [Rocznik Statystyczny 1998, s. 536-539; 1999, s. 508; 2000, s. 560; Prywatyzacja przedsiębiorstw... 2001; 2002, s. 42-47; Prywatyzacja przedsiębiorstw... 2002; 2003, s. 50-53].

Ocena wskaźnika rentowności brutto⁸ jest również korzystna dla spółek pracowniczych, szczególnie w latach 1991-1996. Dopiero w latach 1999 i 2000 rentowność brutto zdecydowanie maleje w spółkach pracowniczych, a rośnie w przedsiębiorstwach sprywatyzowanych ścieżką kapitałową. Od roku 2001 można zauważyć zdecydowany spadek tego wskaźnika we wszystkich podmiotach, zarówno sprywatyzowanych, jak i poddawanych prywatyzacji. Podobna tendencja dotyczy wskaźnika rentowności netto⁹. Do roku 1996 spółki pracownicze osiągają najlepsze wyniki w porównaniu z innymi podmiotami, w późniejszym okresie wyższy wskaźnik rentowności netto mają jedynie podmioty sprywatyzowane pośrednio. Sytuacja taka może wynikać z faktu, iż po 1996 r. prywatyzacją bezpośrednią objęto podmioty słabsze, o zdecydowanie gorszych parametrach ekonomicznych, najlepsze przedsiębiorstwa sprywatyzowano na początku transformacji własnościowej w Polsce. Zdecydowanie pogorszenie wszystkich wyników niemal wszystkich prywatyzowanych i sprywatyzowanych podmiotów od 2001 r. może wynikać z pogorszenia ogólnych warunków ekonomicznych, w których funkcjonowały te podmioty (por. [Bukowska-Pietrzyńska 1999; Krajewski 2000]).

Prywatyzacja bezpośrednia rozwijała się dynamicznie i przynosiła najlepsze efekty ekonomiczne w początkowym okresie transformacji. Podobnie jak przy prywatyzacji kapitałowej, istotnym czynnikiem wpływającym na wysoką rentowność tej grupy przedsiębiorstw było to, że do prywatyzacji bezpośredniej w pierwszej kolejności włączyły się najefektywniejsze firmy średniej wielkości. Zainteresowane

⁸ Wskaźnik rentowności brutto = wynik finansowy brutto/przychody z działalności ogółem.

⁹ Wskaźnik rentowności netto = wynik finansowy netto/przychody z działalności ogółem.

prywatyzacją zarządy takich przedsiębiorstw zazwyczaj jeszcze przed jej przeprowadzeniem podejmowały działania mające na celu odchudzenie podmiotu ze zbędnego majątku produkcyjnego, zbędnych struktur organizacyjnych czy nierentownych sfer działalności. Sprywatyzowane przedsiębiorstwa uzyskiwały więc nie tylko dobre wskaźniki rentowności obrotu, ale także przez kilka lat (1993-1998) osiągały najwyższe wskaźniki rentowności kapitału własnego.

Dobra kondycja przedsiębiorstw sprywatyzowanych metodą bezpośrednią utrzymywała się do 1998 r., kiedy to wskaźniki rentowności obrotu brutto i netto oraz płynności finansowej kształtowały się w granicach lub powyżej wielkości przeciętnych dla ogółu firm sprywatyzowanych. W roku 1999 wyniki finansowe, choć nadal dodatnie, były wyraźnie niższe niż w spółkach prywatyzowanych kapitałowo. Był to poważny sygnał, świadczący o narastających trudnościach i obniżeniu pozycji konkurencyjnej tej grupy przedsiębiorstw (por. [Raport... 2002, s. 19-23]). Sytuacja ta dotyczyła również spółek pracowniczych, w których ujawniły się obawy wynikające z braku zasilenia zewnętrznego, braku dostępu do światowej wiedzy technicznej, niskiej skłonności do inwestycji i innowacji, relatywnie niskiego udziału eksportu w produkcji sprzedanej oraz mniejszej odporności tych spółek na złą koniunkturę gospodarczą (por. [Przedsiębiorstwo... 2002, s. 98]).

Początkowych sukcesów spółek pracowniczych należy upatrywać w dobrej kondycji tych podmiotów przed prywatyzacją oraz utrzymaniu ciągłości personalnej, które to czynniki umożliwiały prowadzenie długofalowej strategii firmy. Jednocześnie spółki pracownicze funkcjonują zazwyczaj w mniej kapitałochłonnych sektorach, a ze względu na trudności z pozyskaniem kapitału zewnętrznego techniczne uzbrojenie pracy rośnie w nich wolniej niż w spółkach przekształcanych ścieżką kapitałową. W efekcie mają one słabsze perspektywy rozwojowe i są mniej konkurencyjne. Jednak równocześnie spółki pracownicze mają największe szanse na przewyciężenie tych trudności, gdyż są podatne na zmianę formy własności. Ze spółek pracowniczych przekształcają się w spółki menedżerskie, które coraz częściej stają się spółkami z zewnętrznym inwestorem strategicznym, uzyskując w ten sposób możliwość zasilenia kapitałem zewnętrznym (por. [Gierszewska, Krajeńska, Krajeński 2000; Marzyńska 2001]).

4. Konkluzje

Spółki pracownicze od początku swego istnienia budziły sporo kontrowersji. Metodzie tej zarzucano m.in. to, że uczestnicy podmiotów występują w dwojakiej roli: pracowników i właścicieli. Budziło to obawę, że wypracowane środki będą przeznaczane na wynagrodzenia, a nie cele inwestycyjne. Istniało również zagrożenie sztucznego zaniżania wartości przedsiębiorstwa państwowego przez instytucje reprezentujące interes pracowników. Inna obawa to możliwość przejęcia przedsiębiorstwa przez dawne elity przedsiębiorstwa państwowego (np. dawną nomenklaturę), co mogło prowadzić do obniżenia dochodów Skarbu Państwa.

Leasing pracowniczy jako sposób prywatyzacji miał i nadal ma wielu zwolenników. Uważają oni, że dla wielu małych przedsiębiorstw państwowych, nie mających szans pozyskania inwestora zewnętrznego, *leasing* to jedyny sposób przekształcenia, pozwalający niekiedy zapobiec likwidacji przedsiębiorstwa. Metoda ta sankcjonuje również prawo pracowników do częściowej własności w przedsiębiorstwie, w którym dotychczas pracowali. *Leasing* pracowniczy osiąga zatem społeczny cel prywatyzacji i dlatego zyskał ogólną akceptację (szerzej zob. [Kokocińska 1998; Zwierzchlewski 1998, s. 45-46; Januszek 1998, s. 33-52]).

Biorąc pod uwagę zastrzeżenie i obawy kierowane w stosunku do spółek pracowniczych, efekty, jakie przyniosła prywatyzacja poprzez *leasing* pracowniczy, są zastanawiające. W ciągu dziesięciu lat przemian własnościowych w Polsce spółki użytkujące majątek przedsiębiorstw państwowych legitymują się dobrymi wynikami finansowymi. Szczególnie korzystna sytuacja miała miejsce w pierwszych latach transformacji, kiedy to do przekształceń przystąpiły najefektywniejsze, najlepiej funkcjonujące przedsiębiorstwa średniej wielkości. W kolejnych latach sytuacja ekonomiczno-finansowa spółek pracowniczych systematycznie się pogarszała, obecnie odnotowuje się ich gorszą sytuację w porównaniu do przedsiębiorstw sprywatyzowanych kapitałowo oraz z udziałem kapitału zagranicznego. Spółki pracownicze zanotowały zdecydowanie niższe przyrosty przychodów i wydajności pracy, mniej również inwestowały w proporcji do wielkości przedsiębiorstwa. Nadal jednak można twierdzić, że jest to najkorzystniejsza ścieżka przekształcenia spośród metod prywatyzacji bezpośredniej.

Prywatyzacja poprzez *leasing* jest atrakcyjną formą prywatyzacji, również dlatego, że umożliwiała zostanie współwłaścicielem dotychczas państwowego przedsiębiorstwa. Dzięki temu *leasing* pracowniczy jest akceptowany społecznie, co przypuszczalnie jest jedną z wielu przyczyn dużej popularności spółek pracowniczych. Biorąc jednak pod uwagę zmiany w strukturze własności kapitału w omawianych podmiotach, czyli kumulowanie się własności w ograniczonym kręgu, nasuwa się wątpliwość, czy nadal można mówić o spółkach wyłącznie pracowniczych.

Literatura

- Blaski i cienie spółek pracowniczych 1991-1994*, red. M. Jarosz, ISP PAN, Warszawa 1995.
- Bukowska-Pietrzyńska A., *Leasing pracowników w polskiej prywatyzacji*, „*Ekonomika i Organizacja przedsiębiorstw*” 1999 nr 9.
- Dąbrowska J.M., Szomburg J., Kamieński T., *Efekty prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych. Wyniki badań*, „*Przegląd Organizacji*” 1995 nr 12.
- „*Dynamika przekształceń własnościowych*” 2003 nr 56.
- Dziesięć lat prywatyzacji bezpośredniej*, red. M. Jarosz, ISP PAN, Warszawa 2000.
- Employee-owned Companies in Poland*, red. M. Jarosz, ISP PAN, Warszawa 1994.
- Foreign Owners and Polish Employees of Privatized Enterprises*, red. M. Jarosz, ISP PAN, Warszawa 1999.

- Gawlik Z., *Prywatyzacja z udziałem pracowników w świetle zmian prawa polskiego*. referat nad Europejską Konferencję Akcjonariatu Pracowniczego 26 października 2001 (maszynopis).
- Gilejko L., *Akcjonariat pracowniczy – jego rozwój i efektywność*, SGH, Warszawa 1997.
- Grabowski J., *Ustawa o komercjalizacji*.
- Gierszewska G., Krajeńska A., Krajeński S., *Synteza opracowań cząstkowych przygotowanych w ramach PBZ-001-9*, INE PAN, Working Papers nr 44, Warszawa 2000.
- Januszek H., *Prywatyzacja przedsiębiorstw w opinii pracowników*. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1998 nr 2.
- Kapitał zagraniczny w prywatyzacji*, red. M. Jarosz, ISP PAN, Warszawa 1996.
- Kokocińska K., *Zmiana pozycji załogi przedsiębiorstwa państwowego w procesie komercjalizacji i prywatyzacji*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1998 nr 2.
- Krajewki S., *Wpływ ścieżki prywatyzacji na wyniki ekonomiczne przedsiębiorstw*, „Gospodarka Narodowa” 2000 nr 9.
- Mączyńska E., *Zmiana wyników ekonomiczno-finansowych przedsiębiorstw z uwzględnieniem form własności*, [w:] *Restrukturyzacja przedsiębiorstw w procesie transformacji gospodarki polskiej*, red. E. Mączyńska, INE PAN, DiG, Warszawa 2001.
- Management Employee Buy-outs in Poland*, red. M. Jarosz, ISP PAN, Warszawa 1995.
- Manowce polskiej prywatyzacji*, red. M. Jarosz, ISP PAN, Warszawa 2001.
- Mróz T., *Funkcje spółek kapitałowych w procesie prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych*, Temida 2, Białystok 1999.
- Prywatyzacja. Szanse i zagrożenia*, red. M. Jarosz, ISP PAN, Warszawa 1993.
- Prywatyzacja bezpośrednia. Inwestorzy. Menedżerowie. Pracownicy*, red. M. Jarosz, ISP PAN, Warszawa 1998.
- Prywatyzacja pośrednia*, „Gazeta Bankowa” 1997 nr 35.
- Prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych w 2001 r.*, GUS, Warszawa 2002.
- Prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych w 2002 r.*, GUS, Warszawa 2003.
- Przedsiębiorstwo sprywatyzowane w gospodarce polskiej*, red. M. Baltowski, PWN, Warszawa 2002.
- Raport z przekształceń własnościowych w 2001 roku*, cz. 2; MSP, Warszawa 2002.
- Roznik Statystyczny, GUS, Warszawa 1997; 1998; 1999; 2000.
- Szomburg J., *Wpływ prywatyzacji przedsiębiorstw drogą leasingu*, „Transformacja Gospodarki” 1996, nr 68.
- Ustawa z 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych, tekst jednolity, DzU 1991 nr 18 z późn. zm.
- Ustawa z 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw, DzU 1996, nr 32, poz. 184; nr 98, poz. 603; nr 106, poz. 673; nr 121, poz. 770; nr 137, poz. 926; nr 141, poz. 945.
- Veljanowski C., Bentley M., *Selling the State. Privatization in Britain*, Weidenfield and Nicolson, London 1998.
- Zwierzchlewski S., *Leasing pracowniczy jako sposób prywatyzacji*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1998 nr 2.
- Żuk K., *Ekonomiczne efekty prywatyzacji pracowniczey, referat na Europejską Konferencję Akcjonariatu Pracowniczego*, 26 października 2001 (maszynopis).

THE EMPLOYEE LEASING IN COMPANY'S PRIVATIZATION IN POLAND

Summary

Property transformations that have taken place in our country aim at raising the effectiveness of functioning of economic entities (and in consequence that whole economy).

For 10 years of company's privatization in Poland one of the most often applied method is employee leasing.

The paper presents staff companies and effects of privatization this form of companies.